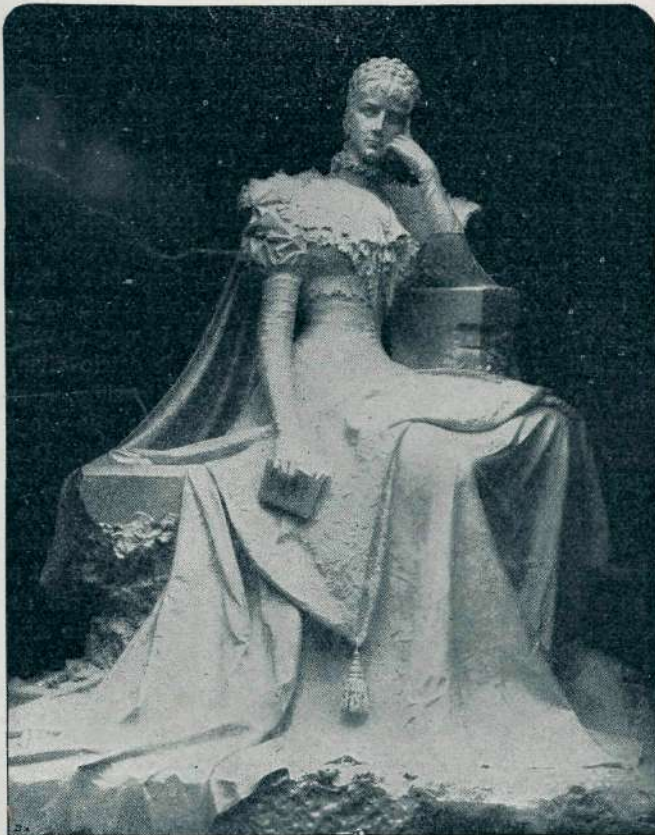

čiti od steklenice. Sirovost starega pijanca, podlost in propalost in napuhnjenost njegove druge žene, kateri se pridružuje nič boljši ljubimec, samopridnost in razkošno poželjivost zetovo — vse to popisuje Hauptmann brez obzira in usmiljenja „po naravi“. Nekaj kmečkih delavcev izpopolnjuje to „socialno“ podobo. Sredi tega močvirja stoji nepokvarjeno dekle, sirovega premogarja mlajša hči Helena, ki je zunaj domače hiše dobila precej dobro vzgojo, dasi njena izobrazba ne presega mnogo navadnega kmečkega obzorja. Socialistiški agitator se naglo vname za to kmečko nedolžnost in za njene svetle lase. Takoj

Spomenik cesarice Elizabete v Montreuxu.

pri prvi večerji govori agitator dolgo razpravo proti alkoholizmu, polno statističnih podatkov in števil. Helena je tako prepričana, tako navdušena zanj, da takoj sklene, nikdar več ne pokusiti alkoholske pijače. A nesreča se že bliža. Dr. Alfred Loth — tako je ime našemu socialistu — se hoče oženiti samo pod dvema pogojema: Prihodnja soproga mora biti iz popolnoma zdrave rodbine, da bodo tudi otroci zdravi, in pa ona mu mora prva odkriti svojo ljubezen. Drugi pogoj se kmalu izpolni, in zdaj sledi več nežnih ljubavnih prizorov. A pri prvem pogoju je težava. K porodnici pokličejo zdravnika, in ta razjasni Lothu strašne razmere v tej hiši, o katerih

naš socialist — to je čudno — doslej ničesa zapazil ni. Prvi otrok starejše hčere je tri leta star umrl „za alkoholizmom“. To je seveda zoper Lothove principe, in vkljub temu, da zdravnik konstatira popolno zdravje Helenino, beži socialist iz zastrupljene hiše brez slovesa in pojasnila. Tako se pokaže Loth kot mrzla matematična formula brez srca in čustva. Po vročih ljubavnih prizorih gledavec ne more umeti tega nedramatičnega dogodka. Loth ni človek, ampak nekak računski zaključek. Dosledno bi bilo, da bi zdaj pisatelj razvijal dalje svojo alkoholistiško teorijo. A Helena zagradi namesto za žganjarsko steklenico za — lovski nož in se konča. Če bi to storila v prvi razburjenosti, bi sicer tudi ne bilo prav, a vsaj umljivo. Pa naturalizem mora vse popisovati počasi in natančno, in zato tudi Helena čaka, da se najprej izprazni stranska soba, v kateri namerava izvršiti svoje dejanje. Nato pride dekla in nam pove v neotesanem šleskem dialektu, kaj se je zgodilo. — Taka je vsebina te igre, ki jo imajo novejši naturalisti za nekak vzor. Posameznosti nam predočuje z največjo natančnostjo, vsaka poteza je z najskrbnejšim opazovanjem vzeta iz življenja, a vendar prava dramatiška umetnost to ni. Namesto živega razvoja značajev vidimo tu le osebe v različnih položajih. To je umetnost v malem, in zato ni velika umetnost. Kadar se pa začne vlečiti na oder tudi stvari, ki so sicer istinite, ki pa so sirove in gnusne, tedaj tudi nimamo več pred seboj umetnosti. Tega prepričanja nam nihče ne more vzeti, da je umetnost le tam, kjer je lepota.

Ognjeniški izbruh na otoku Martiniquu.

Iz stare rimske zgodovine nam je znano, kako je l. 79. po Kr. rojstvu nenadoma ognjenik Vezuv izbljuval toliko lave, da je zasul z ognjeno zmesjo mesti Herculanium in Pompei (glej „Dom in Svet“, l. 1897., str. 54). Kakor pravljica iz prastarih dob se nam je zdelo zgodovinsko poročilo. A dne 8. maja t. l. je prišla v Evropo strašna novica, ki nas je prepričala, da še vedno delujejo podzemne ognjene sile, proti katerim je človek brez brambe in moči.

Francosko pomorsko ministrstvo je dobilo od poveljnika križarke „Suchet“ sledečo brzovjavo iz mesta Fort de France na otoku Martiniquu: „Vračam se iz mesta Saint-Pierre. Ob 8. uri jutraj je ognjenik uničil celo mesto. Bojimo se, da so pokončani vsi prebivavci. Rešilo se jih je kakih trideset, katere imam

na svoji ladji. Ladje v pristanišču so se vnele in so zgorele. Ognjenik bljuje dalje. Jaz jadram v Guadeloupe po živež.“

Kaj se je zgodilo? Na otoku Martinique med Malimi Antilami v Ameriki je nenadoma izbruhnil ognjenik Mont Pelée, kateri je med groznim potresom zasul mesto St. Pierre z ognjeno lavo.

Vzemite v roke zemljevid Amerike! Med Severno in Južno Ameriko najdete Karibsko morje. Okoli njega se vije v raztegnjenem loku vrsta otokov: To so Velike in južno od njih Male Antile, ki se vrsté v nekoliko izbočeni črti od severa proti jugu. Nekako v sredi Malih Antil najdete otok Martinique (izgovori Martinik, t. j. Martinov otok), in na njegovi zapadni strani glavno mesto St. Pierre (izgovori Sen Pjer, t. j. Sv. Peter). Severno od tega mesta pa je precej visoka gora Mont Pelée. Tu se je zgodila omenjena strašna nesreča. Na naši sliki (stran 441.) vidite te kraje, njih prebivavce in rastlinstvo.

St. Pierre je štel nekaj čez 30.000 prebivavcev; bil je torej manjši od Ljubljane, a večji kakor Gorica, ter je stal že od l. 1665. Tudi nekdanji Pompej so bili tako veliki, ko jih je zadel strašni udarec. Otok Martinique je odkril Kolumb, a se ga ni polastil, ampak je jadral dalje. Šele l. 1635. se je tu naselilo kakih 150 Francozov. L. 1664. je francoski minister Colbert (izg. Kolbér) kupil ta otok od priseljencev za 60.000 frankov, in odtlej je bil večinoma v francoskih rokah. Admiral Ruyter (izg. Rajter) je zaman napadal Martinique s holandskim ladjevjem, in tudi Angleži so svoje prste večkrat zastonj stezali po njem. L. 1761. se je Angležem posrečilo, da so ga vzeli, pa so ga že čez dve leti morali vrniti Francozom. Pa ni jim dalo miru, in l. 1794., ko so bili Francozi zamotani v druge vojske, so se ga zopet polastili. Še enkrat so ga Francozi dobili in zopet izgubili, a od pariškega miru l. 1814. je ostal otok do danes v francoski oblasti. Glavno mesto St. Pierre je imelo ozke ulice z visokimi hišami. Tu je stoloval škof, ki je imel jako lepo stolno cerkev; mesto je imelo svoje šole, lepo mestno hišo, pravosodno palačo, gledišče, blaznico, botanični vrt, vojaško bolnico, več utrdeb ob morju — izkratka: Razvijalo se je vedno bolj po številu prebivavstva, po obrti in trgovini.

Ognjenik Mont Pelée je oddaljen od St. Pierra 8—9 km, recimo tako daleč, kakor Šmarna gora od Ljubljane. Visok je 1328 m kot najvišji vrh skalnatega gorovja, katero se vleče skozi ves otok. Ognjenik je bil od l. 1851. sem čisto miren, in zato je bilo prebivavstvo ob njegovem vznožju brez skrbi. Naseljevali so se vedno višje na njem. V bljuvalniku se je nabrala voda v majhno jezero, katero je veljalo kot zdravilno. Radi so hodili hribolazci na vrh, in še malo pred izbruhom je bila na ognjeniku družba veselih izletnikov. Sicer se je že od 5. maja sem raznesla no-

vica, da je postalo jezero nemirno, a nihče se ni nadejal tako nenadne in strašne nesreče. Nekaj prebivavcev je hotelo pač zbežati takoj, a vlada jih je mirila, češ da ni nikake nevarnosti. Bile so ravnokar volitve za pariški državni zbor, v katerega je pošiljal Martinique svojega poslanca. Dva kandidata sta se pri ožjih volitvah že drugič potegovala za ljudske glasove. A to pot ni zmagala nobena stranka: volivci in oba kandidata — vsi so našli smrt v pepelu in ognjenih razvalinah.

V pristanišču je bilo dvajset ladij. Ena sama — parnik „Roddam“ — je ušla pogubi. Kapitan Mr. Freeman nam kot očividec popisuje, kako se je dogodila ta strašna prirodna prikazen. Po hudem viharju je dne 7. maja zjutraj usidral ladjo v pristanišču in se je ravno pogovarjal z obojem nekega čolniča, kateri se je bližal „Roddamu“. Kar zagleda velikanski oblak črnega, z žarečo žlindro napolnjene dima, ki se je dvignil iz ognjenika in hitro kot blisk padal na mesto in na pristanišče. Mesto je bilo namah v plamenu, ladje so se vnele in mornarji so bili ožgani. Več se jih je takoj mrtvih zgrudilo na tla, drugi pa so izkušali, kako bi se ubranili ognjenega dežja. Kapitan je skočil skozi vratca v čumnato, a pri tem ga je zadelo in ožgalo več žarečih kosov. Le nekaj mornarjev je ostalo živih, in ti so v največji naglici opustili ladjo sidra. K sreči je bilo v kotlih še toliko para, da je bilo mogoče parnik takoj pognati vun na prosto morje. Debela plast pepela je pokrivala ladjo, in vsa ožgana se je rešila na otok sv. Lucije. Iz temnega pepela so izvlekli grozno ožgana in zadušena trupla „Roddamovih“ mornarjev. Vse druge ladje in skoro vsi prebivavci st. pierrski z guvernerjem vred, ki se je ravnokar mudil v mestu, pa so našli naglo smrt v ognju in pod razvalinami.

Rešil se je škof, ki je bival v Bordeauxu na Francoskem pri svojem nadškofu, in ta je takoj začel nabirati milodare za otok. Na čudovit način so ostale žive neke redovnice. Sovraštvo proti redovom, katero goji sedanja francoska protikatoliška vlada in ki je pri zadnjih volitvah bruhnilo tako silovito na dan, je tudi v mešanem prebivavstvu na Martiniquu gnalo visoke politične valove. Neka sociališka zamorska družba je zagrozila, da bo napadla samostan. Prestrašene redovnice so bile zbrane v svoji kapelici in so molile, ko je izbruhnil ognjenik. Čudno: kapelica je vzdržala vročino in lavo, in pol žive so prišle redovnice izpod pepela na dan.

Male Antile so vrhovi velikega gorovja, katero je gledalo nekdanj mnogo višje iz morja. Zato so bili tudi otoki večji. Vsled podzemskih vulkanskih izprememb pa se je zemlja znižala, in otoki se potaplajo polagoma v morje. Zato nekateri zemljeslovci napovedujejo, da bodo nekoč ti otoki pod vodo. A to ve sam Bog, ki vidi zemlji v osrčje.